

УДК 159.923.2:376.011.3-051
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-5

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Омельченко Марина Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії
Донбаський державний педагогічний університет
neckaa87@gmail.com
ORCID 0000-0001-8292-1791

Мета. Мета статті полягає у висвітленні результатів емпіричного дослідження готовності корекційного педагога до професійного розвитку.

Методи. Методами дослідження готовності корекційного педагога до професійного розвитку стали аналіз наукової літератури та емпіричні методи (опитувальники «Я-реальне та Я-ідеальне», опитувальник «Дослідження готовності корекційного педагога до професійного розвитку та саморозвитку»), у якому взяли участь молоді фахівці зі стажем роботи до п'яти років.

Результати. У результаті експериментальної роботи було виявлено, що основна кількість корекційних педагогів майже рівною мірою мають нормову чи індивідуальну позиції щодо професійного розвитку. Це означає, що частина досліджуваних (42,46%) проявляли байдужість до професійного зростання, страх і безсилість у подоланні професійних труднощів, мали уявлення про трудові перспективи, засновані на прагненні подолати наявні побутові проблеми (індивідуальна позиція). Досліджувані з нормовою позицією, яких виявилось 46,58%, могли окреслити реальні перспективи своєї професійної діяльності, які засновувалися на участі у заходах з підвищення кваліфікації, інтересі до опрацювання науково-методичної літератури, поширенні професійного світогляду тощо. У меншості виявилися корекційні педагоги з активною позицією щодо готовності до професійного розвитку (10,96%). Професійні дії таких фахівців спрямовані на підвищення якості професійної діяльності.

Висновки. Стреси, емоційні перевантаження, розгубленість, неадаптованість до умов професійної діяльності призводять до того, що молоді фахівці (88,24% досліджуваних) не мають належної зорієнтованості на професійний розвиток та підвищення якості педагогічної праці. Все це свідчить про гостру потребу у розробленні та активному впровадженні спеціальних програм для професійних тренінгів і курсів підвищення кваліфікації, які б мали на меті формування у корекційних педагогів готовності до професійного розвитку.

Ключові слова: адаптаційний період, готовність до професійного розвитку, корекційний педагог, професійна свідомість.

EMPIRICAL STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL READINESS OF THE CORRECTIONAL TEACHER TO PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Omelchenko Maryna Serhiivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Special Pedagogy and Inclusion
Donbas State Pedagogical University
neckaa87@gmail.com
ORCID 0000-0001-8292-1791

Purpose. The purpose of this scientific article is provides the results of empirical study of the readiness of the correctional teacher to professional development.

Methods. As a method of studying the readiness of the correctional teacher to professional development, the analysis of scientific literature and experiment was applied (questionnaires “I-real and I-ideal”, a questionnaire “Study of the readiness of the correctional teacher to professional development and self-development”), which was attended among young professionals with experience up to five years.

Results. As a result of the experimental work, it was found that the majority of correctional educators have almost equally a normal or indifferent position of professional development. This means that some of the subjects (42.46%) showed indifference to professional growth, fear and inability to overcome professional difficulties, had an idea of professional perspectives based on the desire to overcome existing household problems (an indifferent position). Experienced with a standard position, which proved to be 46.58%, could determine the real prospects of their professional activities, which were based on the development of skills, interest in the development of scientific and methodological literature, expansion of professional worldview and the like. In

the minority there were correctional educators with an active position of readiness for professional development (10.96%).

Conclusions. Stress, emotional overload, confusion, lack of adaptation to the conditions of professional activity leads to the fact that young specialists (88.24% of the subjects) do not have a proper focus on professional development and improving the quality of pedagogical work. All this testifies to the acute need for the development and active introduction of special programs for professional training and advanced training courses that aimed to formulate readiness for professional development from correctional educators.

Key words: *adaptation period, readiness for professional development, correctional teacher, professional consciousness.*

Вступ

Професійний розвиток у психологічній літературі зазвичай розглядають як активність у зміні особистості як професіонала, розкриття та збагачення власних потреб, творчості, професійно-особистісного потенціалу. У вказаному процесі відбувається інтеграція професійної діяльності фахівця, спрямованої на вдосконалення його професійної компетентності, професійно-особистісних якостей і професійної свідомості (Макарова, 2016).

Професійний розвиток у контексті професійної діяльності корекційного педагога також слід розглядати як процес розвитку особистості фахівця у навчанні, педагогічній практиці та різних формах професійних взаємодій, відповідно до встановлених професійних вимог. Прийнято вважати, що даний процес здійснюється через проходження курсів підвищення кваліфікації, участь у предметних комісіях та методичних об'єднаннях, відвідування освітніх закладів, прослухування психолого-педагогічних семінарів, працю у творчих спілках, обмін досвідом тощо. Ці шляхи професійного розвитку корекційного педагога не матимуть успіху, якщо будуть застосовуватися хаотично й не узгоджено. Їхня ефективність має забезпечуватися досягненням корекційним педагогом особистісно значущих цілей, втіленням професійно-особистісних прагнень, активним самопізнанням, адекватною професійною самооцінкою. Значну роль при цьому відіграє застосування певної програми професійного розвитку, яка б представляла собою план дій, спрямованих на досягнення задач професійного розвитку з урахуванням конкретних професійних вимог. Однак останнім часом все більше психологів вказують на таку нагальну проблему, як неготовність фахівця прикладати зусилля та прагнути розвитку і досконалості, що пояснюється такими факторами, як відсутність стимулів, невпевненість у собі, психологічне перевантаження тощо.

У професії корекційного педагога ця проблема також набирає обертів, адже освітні реформи і Нова українська школа підвищують професійні вимоги, поширю-

ють межі професійної діяльності, надаючи професійному розвитку одну з головних позицій.

Для того щоб створити ефективну програму професійного розвитку корекційного педагога, необхідні емпіричні показники їхньої психологічної готовності, які за наявності даних про рівні розвитку професійної свідомості фахівців розкриють загальну картину їх психологічного стану, що дозволить обрати доцільні й адекватні методи і прийоми роботи.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Професійний розвиток – вдосконалення людини як суб'єкта праці, тобто вдосконалення її професійних здібностей, знань, вмінь, що проявляється у підвищенні результативності професійної діяльності, кар'єрному зростанні тощо (Яремко, 2017).

Аналіз перебігу та визначення меж професійного розвитку корекційного педагога було здійснено на основі класифікацій Дж. Х. Вонка та Р.Хейвігхерста. Дж. Х. Вонк поділяв весь період професійного розвитку педагога наступним чином:

- предпрофесійна фаза (навчання у вишу);
- попередня фаза (перший рік професійної діяльності);
- фаза входження у професію (другий–п'ятий рік роботи);
- перша професійна фаза (до 40 років);
- фаза переорієнтації у професії (кризи середини життя тощо);
- фаза інерції (приблизно за три роки до пенсії) (Tomasello, 2008).

Р. Хейвігхерст виділяв етапи професійного розвитку, пов'язані з явищем ідентифікації людиною себе:

- ідентифікація з працівником (5–10 років) (саме у цей період, на думку вченого, відбувається ідентифікація дитиною себе з батьком та матір'ю, виникнення наміру стати частиною їхньої Я-концепції);
- отримання основних трудових навичок, формування потреби у праці (10–15 років). Діти навчаються організувати свій час, прикладати зусилля для виконання певних задач, починають слідувати принципу: «Спочатку праця, потім гра»;

– поява конкретної професійної ідентичності (15–25 років): людина обирає професійну діяльність і розпочинає підготовку до неї;

– становлення професіонала (25–40 років): людина оволодіває майстерністю у межах певної професії, рухається вгору у плані професійного розвитку;

– праця на користь суспільству (40–70 років): людина знаходить на вершівці професійної кар'єри;

– роздуми про продуктивний період професійної діяльності (після 70 років): людина згадує пройдений професійний шлях, відзначає власні професійні досягнення (Александров, 2015).

Таким чином, початком розвитку професійного розвитку корекційного педагога було визначено вікову межу 17–18 років, адже саме цей період співпадає з вибором професії та вступом до вишу майбутнього фахівця. Піком професійного розквіту був зазначений вік 40 років. Це пояснювалося тим, що приблизно у цьому віці педагог зазвичай оволодіває всіма необхідними знаннями, вміннями та навичками у сфері власної професійної діяльності, набуває всіх потрібних професійно-особистісних якостей, має стійку професійну позицію тощо (Santrock, 2004).

2. Методологія та методи

Визначення рівнів розвитку професійної свідомості корекційних педагогів на попередньому етапі дослідницької роботи, виявлення різко вираженої нерівномірності між її компонентами стало підґрунтям для вирішення наступних питань: якими уявляє корекційний педагог перспективи свого професійного розвитку; які вбачає можливості їхньої реалізації; на скільки готовий до безпосередньої участі у заходах з професійного розвитку.

На цьому етапі застосовувалися опитувальники «Я-реальне та Я-ідеальне», а також опитувальник «Дослідження готовності корекційного педагога до професійного розвитку та саморозвитку».

Найбільш показовим періодом для виявлення готовності корекційного педагога до професійного розвитку є адаптаційний період його професійної діяльності. Як вже було вказано, цей етап у середньому триває до 3–5 років стажу, однак у деяких випадках може затягуватися на тривалий період і проходити досить важко.

Основним змістом періоду професійної адаптації корекційного педагога є пристосування до реальних умов професійної діяльності. Фізичні, розумові та інші можливості педагога, його знання та вміння, набуті протягом професійного навчання,

міра працездатності, особистісні та соціально-психологічні характеристики проявляються у реальних умовах організаційної та корекційно-педагогічної діяльності, забезпечуючи певну продуктивність трудової діяльності.

Провідними психологічними факторами, що визначають специфіку адаптаційного періоду, враховувалися стан психічної напруженості та стресу, який є природною закономірністю результату неузгодженості можливостей педагога та реальних професійних вимог.

Експериментальна робота проводилася з групою молодих корекційних педагогів, які знаходяться на адаптаційному етапі своєї професійної діяльності (стаж від 0 до 5 років). Участь взяли 73 особи, серед яких 5,48% мають високий рівень професійної свідомості, 16,44% – достатній, 54,79 – початковий, 23,29% – низький.

Завдання експериментального дослідження з виявлення готовності корекційного педагога до професійного розвитку:

– визначення показників готовності корекційного педагога до професійного розвитку;

– виділення позицій готовності корекційного педагога до професійного розвитку;

– виявлення позицій готовності досліджуваних корекційних педагогів до професійного розвитку;

– встановлення залежності вираження готовності до професійного розвитку від рівня розвитку професійної свідомості.

Таким чином, на основі здійсненого теоретичного аналізу проблеми було виділено наступні критерії готовності корекційних педагогів до професійного розвитку:

– самооцінка (образ Я-реальне, Я-ідеальне);

– характер професійних труднощів;

– уявлення про професійні перспективи і шляхи професійного розвитку;

– реальні дії щодо реалізації можливостей власного професійного розвитку.

Відповідно до окреслених критеріїв було виділено три позиції вираження готовності корекційних педагогів до професійного розвитку: індиферентна, відповідна, активна.

Індиферентна позиція готовності до професійного розвитку притаманна корекційним педагогам, у яких майже не спостерігається розходження між образами «Я-реальне» та «Я-ідеальне» у професії. Характер професійних труднощів при цьому є особистісним: незручності, пов'язані з негативним особистим ставленням до колективу, незручним графіком роботи,

незадоволенням від необхідності ведення документації тощо. Уявлення таких педагогів про власні професійні перспективи походять від прагнення подолати наявні побутові проблеми: надії на зростання зарплатні, посадове підвищення, покращення професійних умов тощо. За такою пасивною позицією педагог не робить конкретних кроків у напрямку професійного розвитку, не цікавиться шляхами підвищення рівня професійної свідомості, зосереджується здебільшого на організаційних і формальних заходах щодо здійснення професійної діяльності, залишаючи без уваги її змістову сторону.

Нормова позиція готовності до професійного розвитку характерна для корекційних педагогів, у яких спостерігаються певні розходження між сформованими у свідомості образами «Я-реальне» та «Я-ідеальне». Такі фахівці схильні ставити перед собою адекватні професійні цілі і поступово йти шляхом їх досягнення. Такі корекційні педагоги зазвичай зважають на ті труднощі, які впливають на якість виконання ними професійних обов'язків, загальний хід професійної діяльності: невідповідність методичної бази основним цілям навчання; психофізичні особливості контингенту учнів, відсутність підтримки з боку батьків тощо. В основі уявлень про перспективи професійного розвитку при цьому полягають прагнення краще виконувати свої професійні функції, досягти успіху у професії, охопити корекційно-педагогічною діяльністю більшу кількість дітей, здобути високі результати у роботі тощо. Реальні дії таких педагогів цілком відповідають цим уявленням: вони цікавляться заходами з підвищення кваліфікації, тренінгами, конференціями і професійними семінарами, залюбки працюють з науковою та методичною літературою, відкриті до поширення професійного світогляду тощо.

У корекційних педагогів з *активною позицією готовності до професійного розвитку* відзначилося ядро виражене прагнення підсилення рівня власної професійної свідомості, покращення й розвитку професійних якостей, зростання професійної компетентності. Професійні цілі таких педагогів мають прогресивний характер, спрямовані суцільно на збільшення якості виконання професійної діяльності, професійний зріст, здійснення наукових досліджень й винаходів, розроблення інноваційних розвіткових програм тощо. Труднощі при цьому сприймаються як необхідні елементи системи професійного розвитку. З професійними цілями пов'язані і уявлення професійних перспектив, які полягають у здійсненні

практично значущих знахідок, написанні методичної та дидактичної літератури, опануванні нових педагогічних технік та методик, обміні досвідом із більш широким колом колег, батьків дітей із особливими освітніми потребами, особами з порушеннями психофізичного розвитку тощо. Такі корекційні педагоги розвивають активну діяльність, спрямовану на реалізацію всіх цих цілей і перспектив, при цьому не лише охоче користуються всіма можливостями підвищення власних кваліфікаційних вмій та навичок, але й беруть участь у їхній організації.

3. Результати та дискусії

Результати виявлення позицій корекційних педагогів щодо до професійного розвитку представлено на рисунку 1.

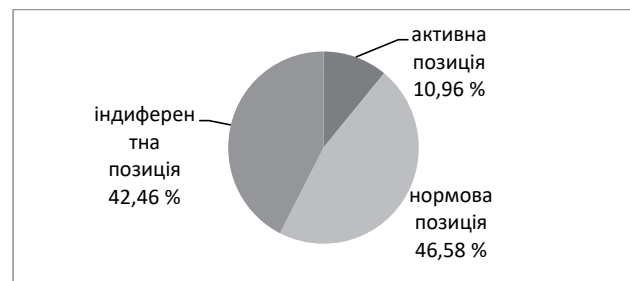

Рис. 1. Співвідношення позицій корекційних педагогів щодо професійного розвитку

Результати дослідження показали, що досліджувані майже рівною мірою мають нормову (46,58%) та індиферентну (42,46%) позиції щодо професійного розвитку. Зауважимо, що така значна кількість низьких показників може бути пояснена певною розгубленістю, невпевненістю та емоційною напругою педагогів, які проходять адаптаційний етап професійної діяльності. Саме у цей період, частіше за все, молоді фахівці зустрічають багато труднощів на своєму професійному шляху: невідповідність теоретичної бази практичним педагогічним реаліям; стреси, пов'язані з «притиранням» до педагогічного колективу; специфіка роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби тощо.

Лише невелика група досліджуваних (10,96%) проявили активну позицію щодо професійного розвитку. Це були здебільшого педагоги зі стажем 4–5 років.

Представимо графік відповідності рівнів розвитку професійної свідомості (ПС) корекційних педагогів та їхніх позицій щодо професійного розвитку (рис. 2).

На рисунку 2 видно прямий взаємозв'язок між рівнями розвитку професійної свідомості корекційних педагогів та їхньою готовністю до професійного розвитку.

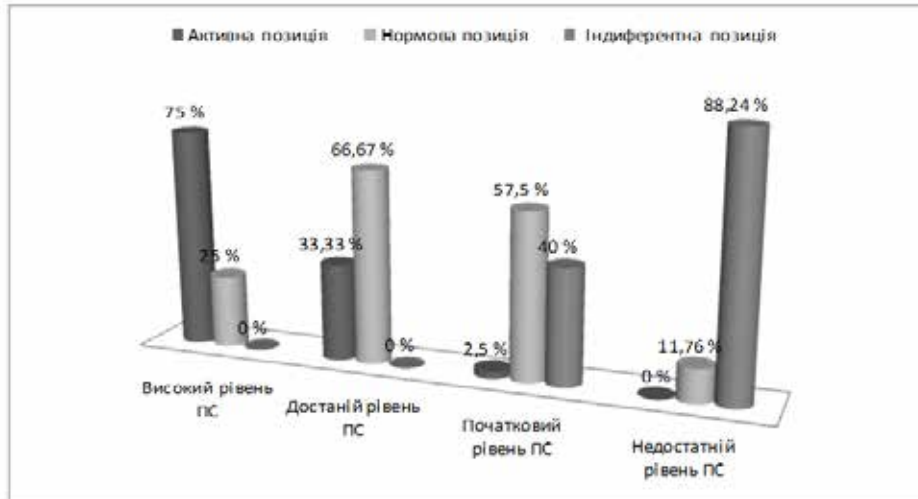

Рис. 2. Відповідність рівнів розвитку професійної свідомості (ПС) корекційних педагогів та їхніх позицій щодо професійного розвитку

При цьому слід зауважити, що у 88,24% досліджуваних із недостатнім рівнем ПС та у 40% досліджуваних із достатнім рівнем ПС націленість на підвищення рівня профе-

сійного розвитку взагалі не спостерігається. Серед корекційних педагогів із достатнім та високим рівнем ПС таких результатів не виявилось (Табл. 1).

Таблиця 1

Таблиця відповідності рівнів розвитку професійної свідомості корекційних педагогів та їхніх позицій щодо готовності до професійного розвитку (%)

Рівні розвитку професійної свідомості	Позиції щодо готовності до професійного розвитку		
	Індиферентна	Нормова	Активна
Високий	–	25	75
Достатній	–	66,67	33,33
Початковий	40	57,5	2,5
Недостатній	88,24	11,76	–

Висновки

Професійний розвиток нерозривно пов'язаний із становленням особистості корекційного педагога і здебільшого залежить від стану і особливостей професійної позиції, самооцінки, мотивації, системи професійних цінностей, емоцій, які є складовими компонентами професійної свідомості фахівця. Стреси, емоційні перевантаження, розгубленість, неадаптованість до умов професійної діяльності призводять до того, що молоді педагоги не мають належної зорієнтованості на професійний розвиток та підвищення якості педагогічної праці.

Дослідження, організоване і проведене з корекційними педагогами (0–5 років стажу), показало прямий взаємозв'язок між рівнями розвитку професійної свідомості та готовністю до професійного розвитку. На малюнку 2 можна побачити, що готовність корекційних педагогів до професійно-

го розвитку зростає разом із підвищенням рівня професійної свідомості. При цьому у більшості фахівців з недостатнім рівнем професійної свідомості (88,24%) та у 40% досліджуваних із достатнім рівнем професійної свідомості націленість на підвищення рівня професійного розвитку взагалі не спостерігається.

Такі результати свідчать про необхідність розроблення та активного впровадження спеціальних програм для професійних тренінгів і курсів підвищення кваліфікації, які б мали на меті формування у корекційних педагогів готовності до професійного розвитку.

Особливої уваги вимагає проблема невідповідності серед корекційних педагогів з активною позицією ідеального та реального образу Я, виникнення «кризи розчарування» у собі як у фахівці, що можна також розглядати як фактор професійного розвитку у подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александров Ю.В. Психология развития. Харьков : Панов А. М., 2015. 335 с.
2. Каламаж Р.В. Психология професійної самосвідомості студентів. Остроз : Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2015. 199 с.
3. Макарова Г.Г. Професійний розвиток майбутнього вчителя в умовах інформаційно-освітнього середовища наукової бібліотеки. Чернівці : Десна, 2016. 215 с.
4. Яремко Г.В. Професійний розвиток учителів: досвід Австралії. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. 138 с.
5. Santrock J.W. Educational psychology. Boston [etc.] : McGraw-Hill, 2004. XXIV, 551, P. 1–8.
6. Tomasello M. Origins of Human Communication. MIT Press, 2008. URL: <https://www.livelib.ru/author/325364-majkl-tomasello> (дата звернення: 29.05.2019).

REFERENCES:

1. Aleksandrov Yu.V. (2015). *Psychologiya rozvytku [Developmental psychology]*. Kharkiv : Panov A. M. [in Ukrainian].
2. Kalamazh R.V. (2015). *Psychologiya profesiinoi samosvidomosti studentiv [Psychology of professional self-consciousness of students]*. Ostroh: Vyd-vo Nats. un-tu "Ostroz. Akad" [in Ukrainian].
3. Makarova H.H. (2016). *Profesiyni rozvytok maibutnoho vchytelia v umovakh informatsiino-osvitnoho sere-dovyshcha naukovoї biblioteki [Professional development of the future teacher in the conditions of the information and educational environment of the scientific library]*. Chernihiv : Desna [in Ukrainian].
4. Iaremko H.V. (2017) *Profesiyni rozvytok uchyteliv: dosvid Avstralii. [Professional development of teachers: the experience of Australia]*. Lviv : Vyd-vo Lviv. politekhniki [in Ukrainian].
5. Santrock J.W. (2004) *Educational psychology*. Boston [etc.] : McGraw-Hill [in English].
6. Tomasello M. (2008) *Origins of Human Communication*. MIT Press [in English]. URL <https://www.livelib.ru/author/325364-majkl-tomasello>

Стаття надійшла до редакції 04.06.2019.
The article was received 04 June 2019.

УДК 159:364.2
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-6

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ МУЗИКИ ЕПОХИ БАРОКО

Шевяков Олексій Володимирович,

доктор психологічних наук, завідувач кафедри загальної психології
Дніпровський гуманітарний університет

shevyakovy0@gmail.com
ORCID 0000-0001-8348-1935

Славська Валерія Анатоліївна,

студентка 3 курсу

Дніпропетровська академія музики імені Миколи Глінки

Мета. Метою статті є з'ясування особливостей соціально-психологічного впливу музики епохи бароко.

Методи. За допомогою методу контент-аналізу виявлено умови, котрі ініціювали появу і розвиток соціально-психологічного впливу музики епохи бароко. За допомогою методик психодіагностики визначено особливості соціально-психологічного впливу скрипкових сонат.

Результати. Охарактеризовано бароко з точки зору понять і стилю епохи, її музичної культури, соціально-психологічних особливостей становлення музики. Здійснено соціально-психологічний аналіз тенденцій розвитку скрипкової музики, визначено його основні характеристики. Здійснено науково-теоретичне обґрунтування становлення жанру скрипкової сонати епохи бароко. На основі системного аналізу виявлено генезис жанру скрипкової сонати. В емпіричному дослідженні визначено жанрові особливості та особливості психологічного впливу скрипкових сонат Й.С. Баха та Г.Ф. Генделя.

Висновки. Мистецтво музики розвивається та трансформується у нерозривному зв'язку з історичними подіями, відображає їх відповіддю на соціальні катаклізми, які відбуваються у житті суспільства. В естетиці бароко музика визначалася через точні науки з метою служіння Богу (кантати Баха) та краси людського життя (сонати Г.Ф. Генделя). Стиль бароко відрізняється вільним пошуком художніх форм, декоративністю, схильністю до зовнішніх ефектів та взаємодії різних видів мистецтв.

Ключові слова: естетичне виховання, музична культура, чинники соціального впливу, духовність, барокова музика.